

*M.M.Akhmedova, lecturer,
M.M.Axmedova, ўқитувчи,
N.J.Yuldosheva, student,
H.Ж.Юлдошева, талаба,
Fergana state university,
Фаргона давлат университети,
Ўзбекистон, Фаргона ш.*

GENDER RELATIONS IN THE SYSTEM OF UNIVERSAL CULTURES

Abstract: In this article, the issue of women is inextricably linked with society, social relations, nations, states, cultures and civilizations. The emergence and development of this issue is also related to the transition of socio-historical processes from one stage to another. As a result of the analysis of the women's issue in connection with the development of the society, the scientists scientifically expressed that the family, tradition, culture, international and inter-civilizational relations, religion, labor and joining public organizations, which are necessary for the social unity of people, to live as a society, are of great importance. During the evolution of the transition to the idea of gender, the following socio-historical stages were passed.

Keywords: culture, tradition, civilization, development, social, morality, society, family.

ГЕНДЕР МУНОСАБАТЛАРИ УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТЛАР ТИЗИМИДА

Аннотация: Мазкур мақолада аёллар масаласи жамият, ижтимоий муносабатлар, миллатлар, давлатлар, маданият ва цивилизациялар билан узвий алоқада. Бу масаланинг юзага келиши, ривожланиши ижтимоий-тарихий жараёнларнинг бир босқичдан иккинчи босқичга ўтиши билан ҳам

боғлиқдир. Олимлар аёллар масаласини жамият тараққиёти билан боғлиқ равишда таҳлил қилиш натижасида кишиларнинг ижтимоий бирлиги, жамият бўлиб яшаши учун зарур бўлган оила, урф-одат, маданият, халқаро ва цивилизациялараро муносабатлар, дин, меҳнат ва жамоат ташкилотларига уюшиш катта аҳамият касб этишини илмий ифодалаганлар. Гендер зоясигача ўтиш эволюцияси мобайнида қуйидаги ижтимоий-тарихий босқичлар босиб ўтилди.

Калит сўзлар: *маданият, урф-одат, цивилизация, тараққиёт, ижтимоий, ахлоқ, жамият, оила.*

Агар инсоният тарихига назар ташласак, аёллар эркакларга нисбатан камситилган, жамиятни бошқариш ишларидан четлатилган даврларни ифодаловчи илмий манбаларга дуч келамиз. Минг йиллар давомида аёллар фарзанд кўриб, уларни парваришлаб-тарбиялаш, оила хўжалигини юритиш билан чекланганлиги маълум.

Мазкур босқичлар тўрт таснифий хусусиятларга эга бўлиб, улар қуйидагилардир: 1. Диний конфессионал тақиқ тизими амал қилган. Тарихий манбалар айнан аёлни инсоният маданиятининг асосчиси деб аташади. Ҳақиқатан ҳам меҳнатнинг ибтидоий жамоа тузумида тақсимланишига қараб эркаклар ов қилувчилар, аёллар эса ҳосил йиғувчилар вазифасини бажарганлар. Фақат аёлгина ердан тўйимли ўсимлик илдизларини, инлардан майда жониворларни, ҳашоратлар личинкасини қазиб олиш билан машғул бўлган. Ривоятларда оловни кашф этганлар эркаклар тимсолида учрайди. Аёллар оловнинг хусусиятларини ўрганиш, уни турмушда қўллаш, уйни иситиш, овқат тайёрлаш каби заруратларни бажарганлари ҳақида ҳикоя қилинади. Кийим-кечак ва оёқ кийимларини ҳам аёллар кашф этишган. Она уруғи даврида аёлларнинг мавқеи юқори бўлган. Аёл асосий ишлаб 9 чиқарувчи куч, рўзғорни муҳофаза қилувчи, бола тарбиялаб, авлоднинг кўпайишини таъминловчи зот ҳисобланган. Бу эса унга уруғ, қабила ҳаётида етакчилик қилиш

имконини берган. Уруғ-аймоқчилик даври маъбудалари аёллар тимсолида тасвирланган, қабилани бошқариш, айбдорларни жазолаш, ҳатто бошқа қабилалар устига қўшин тортиш ҳам аёллар ихтиёрида бўлган. Ижтимоий ҳуқуқий нуқтаи назардан бу даврни илмий адабиётларда “аёл ҳуқуқи” хукмрон бўлган давр деб аташади. Л. Морган, Ф. Энгельс, Г. Плоссъ, Э. Тейлор асарларида она уруғи даври (матриархат)да ижтимоийҳуқуқий ва сиёсий масалалар аёллар қўлида бўлганига кўплаб мисоллар келтирилади. Бироқ ота уруғи (патриархат) даврига ўтилиши билан ижтимоий-ҳуқуқий мувозанат аёлдан эркак томонга оғади ва эркак асосий ишлаб чиқарувчи кучга, давлатни бошқарувчига айланади. Ижтимоийтарихий тараққиётнинг кейинги босқичлари аёлни эркакка қарам қилиш, унинг психологик, хўжалик юритиш ва бола кўришга бўлган эҳтиёжларини қондириш йўлидан борди. Бу ижтимоий-ҳуқуқий мутелик аёл билан эркакнинг мулкка эгалик ҳуқуқининг турлича тақсимланганида, аёлнинг турмуш қуриш, ажралиш ҳуқуқлари тан олинмаганлигида, суд ишларида қатнашиши чекланганлигида ва бошқаларда намоён бўлди. Аёллар ва эркаклар тенг ҳуқуқлилиги масаласи қадим замонлардан буён қизгин баҳсларга сабаб бўлиб келган. Милоддан 400 йиллар аввал яшаган софист Антифонт ўз асарларида барча одамларнинг табиат томонидан тенг қилиб яратилганлиги ҳақидаги ғояни биринчилардан бўлиб илгари сурган. Унинг фикрича, табиат барчани: аёлни ҳам, эркакни ҳам тенг қилиб яратади, лекин инсонлар ўзларини тенгсиз ҳолатга солувчи қонунлар одамларнинг ўзаро келишуви натижасидир. Табиий ҳуқуқлар тенглиги ва барча одамларнинг эркинлиги ҳақидаги 10 ғояни софизм оқимининг бошқа намоёндаларида ҳам учратамиз. Жумладан, Ликофроннинг фикрича, фақат қонунларгина шахсий ҳуқуқларнинг кафолати бўлиши мумкин. Шундай қилиб, аёл ва эркак тенг ҳуқуқлилиги муаммоси доимо хур фикрли инсонлар диққат марказида бўлган. Бироқ айнан аёлнинг эркак билан тенг ҳуқуқли эканлигини эътироф этган мутафаккир қадимги юнон файласуф

олими Пифагор эди. У одамларнинг турмуши ислоҳ қилиниши ҳамда фалсафанинг ҳуқуқ ва эркинлик тўғрисидаги хулосаларига мувофиқлаштирилиши кераклиги ҳақидаги тасаввурларни ривожлантирган. Ушбу нуқтаи назардан у ўзининг фалсафий қарашларида аёл ва эркакнинг тенг қилиб яратилиши ҳақидаги фикрни илгари суради. Пифагорнинг маслакдошлари эса бу ғояни давом эттирганлар. Улар инсон ҳаёти адолат ва маълум чегара, яъни ўз ўрнини билиш ва ҳис қилиш асосида қурилиши лозимлигини таъкидлайди.

Тарихда аёлларга муносабат жарёнини таҳлил қилиб қуйидаги хулосаларга келдик: 1. Аёллар масаласи кишилик жамияти, ижтимоий муносабатлар, миллатлар ва давлатлар, маданият ва цивилизация билан чамбарчас боғлиқ. 2. Аёллар масаласини таҳлил этганда оила, урф-одат, маданият, дин аёлларнинг меҳнат қилиши, таълим олиши, жамиятни бошқаришда, сиёсий жараёнларда қатнашишини чеклаб келганлигини унутмаслик лозим. 3. Турли минтақаларда аёлларга нисбатан муносабатларнинг турли-туман бўлиши, аёл ҳуқуқларининг ҳам турли тараққиёт босқичларида турлича бўлишига олиб келди. Аёл ҳуқуқлари инсон ҳуқуқи сифатида тан олиниб, халқаро ҳамжамият томонидан алоҳида эътибор талаб қилувчи соҳа даражасига етгунча кўп асрлар давомида курашиб келдилар. 4. Аёлларнинг тенг ҳуқуқлилиги масаласи бугунги кунда инсон муаммоси даражасига кўтарилди. Эндиликда халқаро майдонда жинслар ўртасидаги муносабат маданиятини юксалтирмасдан, аёлларнинг тенглигига эришиш мумкин эмас, деган янги ғоя илгари сурилди. Шундай ғоялардан бири гендер ғоясидир.

АДАБИЁТЛАР РУЙХАТИ:

1. Франк С.А. Сочинения. Серия: Классическая философская мысль. - Минск: Харвест, 2000.
2. Абдулла Шер, Баҳодир Ҳусанов. Ахлоқ фалсафаси. Нафосат фалсафаси. Тошкент. Университет. 2008. – Б 157.

3. М.М.Қаҳҳорова. Жамиятда маънавий-ахлоқий муҳит: муаммо ва ечимлар. Фалсафа фанлари доктори илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация Автореферати Тошкент. 2012.
4. Қаххарова, М., & Туьчиева, Н. (2019). Spiritual-moral environment and its basic indicators. *The Light of Islam*, 2019(4), 24.
5. Қаххарова, М., & Absattorov, В. М. (2020). Evolution of views on ethics, ethical criteria and ethical standards. *The Light of Islam*, 2020(1), 110-115.
6. Қаххарова, М., & Raximshikova, М. (2020). MORAL CONTINUITY IS A SOCIAL-PHILOSOPHICAL, HISTORICAL PHENOMENON. *The Light of Islam*, 2020(3), 103-112.
7. Nurmatova, I. (2019). A Student-Centered Approach is a Key Area of Teacher Training in the Context of Globalization and Integration of Education. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 15(1), 09-13.
8. Нурматова, И. А. (2021). Ҳозирги даврда оила тарбиясини юксалтиришнинг устувор йўналишлари. *Молодой ученый*, (5), 384-386.
9. Nurmatova, I. A. (2022). Trends in Social Reality and Moral Outlook. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES*, 3(8), 7-9.
10. Нурматова, И. А. (2022). Роль этической нормализации в стабильности духовной среды общества. In *Социальные институты в правовом измерении: теория и практика* (pp. 59-64).
11. Nurmatova, I., Amirqulova, O., & Qayumov, E. (2021). INNOVATION IN EDUCATION
12. Nurmatova, I., Nabieva, H., & Sirojiddionova, M. (2020). Challenges of child personality in a defective family. In *Наука сегодня: теоретические и практические аспекты* (pp. 39-40).